

Terebess Gábor HAIKU A POGGYÁSZBAN

Bővített, elektronikus kiadás, 2017

„Van haiku minden poggyászbán. Csak ki kell csomagolni.”

T. G.

„A vérbeli utazónak nincsen poggyásza.”

Huang-po

1. rész: Franciaország, 1965-1969

Elindultam Párizs városából
Haibun napló (1969. november 21 - december 3.)

2. rész: Japán, 1967

3. rész: Ausztrália, 1969-1970

4. rész: Bali, 2004

5. rész: Itthon, életfogytig

1. rész
Franciaország, 1965-1969

(Ezra Pound emlékének)

**Párizsi metrón
hervadt arcok közé ülsz
fekete ágra.**

*

(Párizs, 1968. május éjszakák)

1

**Diáklázadás
élő adásban, folyton
szól a rádiód.**

2

**„Minden hatalmat
a képzeletnek!” Bezárt
a Cannes-i fesztivál.**

*„Minden hatalmat a képzeletnek!” – a '68-as diákmegmozdulások egyik legismertebb jelszava.
A belpolitikai válság miatt május 20-án megszakították a 'burzsoá' Cannes-i Filmfesztivált.*

3

**3M – na ne!
Marx, Mao és Marcuse,
okítsatok mást!**

2

4
**Könnygázfelhőbe
csavarodott a Sorbonne
orma. Sírhatnál.**

5
**Menj le újságért –
itt is hazudoznak:
érezd magad otthon.**

6
**Átállt egy színész
az Odéon színpadán:
Jean-Louis Barrault.**

Jean-Louis Barrault, az Odéon igazgatója lelkesen keblére ölelte a felkelőket és megnyitotta előttük színháza kapuit.

7
**Hány telefüstölt
éjszakát virrasztottál
és vitáztál át?**

8
**Kialvatlanul –
reggeli kávé mellett:
rémhír, *croissant*.**

Croissant = rongyos kifli, Hevesi András *Párisi eső*-jében azt írja: „öt újhódat fogyasztottam”

**Soyez réalistes
demandez
l'impossible !**

Esterházy Péter: „Az egyetlen reális cél a lehetetlen.”

9

**Barikádokat
emelnek utcakőből?
Filmet forgatnak?**

10

**Hol a barikád
harmadik oldala? Rád-
szürkül a hajnal.**

„A barikádnak nincs három oldala” - mondja Aragon. Jómódú újbamos diákok és gaullista szülei egymás ellen tüntetnek. Hova állj e családi viszályban?

11

**A szó bennszakadt –
a Mirabeau híd alatt
megállt a Szajna.**

12

**A könnygáz szaga,
az a rothadt almaíz –
felejthetetlen.**

13
Szent Mihály útján
kidöntött platánfák –
meg se hőköltél.

14
Eszmék kedvéért
nappalok és éjszakák
felcserélődtek...

il est interdit
d'INTERDIRE.

15
Éjszaka újra
az utcán: emléked filmje
fekete-fehér.

16
Mi történt nappal?
Más emlékeiben kell
utána járnod.

17
Vége a tavasznak,
köztéri erőszaknak –
általános sztrájk.

Ez volt a francia történelem legnagyobb sztrájkja.

*

**A leveshiány
jelentős. Főzeléket
nem is főznek! Ah!**

**Jó kis (d)arab fánk.
A kopasz énekesnő-t
ott adják szemben.**

Egy párizsi kis színházban, a Théâtre de la Huchette-ben (23, rue de la Huchette), 1957 óta folyamatosan műsoron van Ionesco darabja, *A kopasz énekesnő*. (Egyébként József Attila 1926-27-ben ebben az utcában, a 10-es szám alatti szálloda ötödik emeletén lakott.)

**Az illemhelyen
nincs ülőke – máig se:
guggolsz, mint J. A.**

Vö. József Attila: *Párizsi Anzix* (1927. ápr. 8.). A franciák török vécének hívják: WC turc; toilettes à la turque.

**Két emelet sansz
Mireille-jel a liftben...
Felértünk. Vége.**

**Korzikai lány,
kézfogása jégnedves,
a szeme perzsel.**

**A problémája
dögunalmas, de ő maga –
milyen különös!**

**Riadt madaré
szemednek pillantása,
de a szád már küzd.**

**Felhevült könyved
szétnyílván hever a napon –
betakarhatnád.**

**Közhelyet nyit ki
egy másik közhely kulcsa
– titkok kapuját.**

**A lépcsőházban
világos: jobb lett volna
elszalasztanod.**

**Esély mindig van:
lapulj az aszfaltba, ha
jön az úthenger.**

**A toronyóra
elütötte az éjfélt.
Egyre hull a hó.**

**Tél. Sötét reggel.
Csukott ablakok. Hallod?
Madárcsicsergés.**

**Verset jegyzetelsz
az ablaknál, a villanyt
nem gyújtottad föl.**

**Antikvárium
kirakatát böngészed.
A bolt már bezárt.**

**Terebess Gábor
Elindultam Párizs városából**

Csak az olvassa versemet,
ki ismer engem és szeret,
József Attila

Ez Basó „keskeny ösvény a messzi északra” helyett mondhatni egy „hosszú hajóút a déli féltekére” lehetett volna, kivándorlásom története Ausztráliába, végül csak az indulásig jutottam, mert addigra eluntam a naplórást. Ma sem tudnék haibunt írni, legfeljebb úti haikukat... hirtelen rádöbbenem, hogy e 13 napot felölelő töredékben 35 éve készen van egy haibun *napló* része, csupán haikukkal kellene megtűzdelnem -- utólag. Nem is rossz szórakozás: napló huszonöt éves koromból, haiku-kommentárja pedig hatvan évesen.

(Haibunnak tekinthető már egyetlen mondat próza és haikuvers együttese is, éppúgy a rengeteg haikuval tűzdelt terjedelmes útinapló, természetesen e két véglet között minden lehetséges változat elfogadható.)

1969. november 21. (Péntek)

Ne törődj a küzdelemmel. Ne terveld ki előre, mit tegyél vagy mások mit tennének ellened. Energiád aasközépben várjon, ne bénítsd meg izmaid és agyad azzal, hogy erődöt beléjük feszíted előre. Így a megfelelő pillanatban teljes energiád kitörhet a szükséges irányban egy valódi (és nem egy előre elképzelt) támadást fogadni tökéletes spontaneitással.

Ugyanígy, fölösleges előre képzelegned az ausztráliai helyzetről. A tennivalót és döntést csak az ottani és akkori körülmények tehetik lehetővé.

Ausztrália!
Menj csak! Tévútjaid
tesznek gazdaggá.

Poros mint Párizs,
szürke helyett vörös por --
most még nem tudod.

1969. november 22. (Szombat)

Húsz csomagnyi könyv után ma feladtam Pestre az írógépet és a japán szerzetesruháimat. Micsoda boldog fellélegzés! Az utazásoknál jön rá az ember, mennyi fölösleges kacatot halmozott fel, mint nélkülözhetetlent.

A néhány nap óta megkezdett búcsúztató ebédsorozatok, *apéritiffel* kezdve, *digestiffel* végezve - a szegénység és „frugal” étkezések kívánatosságára emlékeztetnek. Állandó gyomorrontásom van, és hétszentség, hogy rövidesen beledögölnék ilyen fényűző kajálásokba, ha folytatnom kéne. (Szó sincs róla, a franciák tudnak enni -- épp ezért gyomorbajosak mindnyájan.)

Hát ne űzd a fényt!
Zár a szombati piac,
túlérett a *brie*.

Ausztráliában
aztán nosztalgiazhatsz
dán konzerv *brie*-vel.

1969. november 23. (Vasárnap)

Ebéd után majdnem háromórás csevegés Brigitte-tel és Marie-Thérese-zel. (Nagybátyjuknak, az *abbénak*, előbb el kellett mennie.) Minél tovább érvelek, annál világosabb, mennyire érthetetlen számukra, mit keresek. (Egyre kevésbé érzem szükségét annak, hogy közöljem gondolataimat.) A beszélgetés persze azzal indult, miért nem házasodom meg (Marie-Thérese-ből talán jó feleség lenne, csak belőlem rossz férj),

Boldogan igent
mondanál ma már - nem vagy
bölcs és fiatal.

de végül is eljutottunk addig, hogy mit érthetett Krisztus a „lelki szegények” boldogságán. Magyarázatomnak alig van köze a kereszténységhez. A képzetek és gondolatok gazdag burjánzása kiidegenít a világból. Nem engedi, hogy befogadjuk a dolgokat és embereket a maguk valóságában, úgy ahogy vannak; nem enged azonosulni velük -- pedig ez lenne az egyetlen lehetséges „mennyei országa”, egy örök jelenben.

Litánia. Nénikék
franciául tanítanak
imádkozni.

Hűs templomban
felejtetted zaklatott
gondolataid.

(*pauvres pécheurs*)

Malasztal teljes
halálunk óráját
az ördög vigye el.

Franciául az „Üdvözlégy”-ben szegények a bűnösök, en effet peccatoribus en latin n'implicite pas l'adjectif pauvre.

1969. november 25. (Kedd)

Ma Mireille-jel ebédeltem, természetesen a kínai vendéglőben. Miután alaposan becsípett, ki mert erőszakolni egy búcsúztató csokolódzást. (Ha látná a férje, aki folyton döglődik a féltékenységtől!) Ahelyett, hogy átforrósodott volna, hirtelen minden vér kiment az arcából és alig tudta remegését visszatartani. Még mindig „felsőbbrendűnek” képzelhet engem (micsoda marhaság!) és a döntő pillanatban több benne a rettegetés, mint a szenvedély. (Vagy csak azért, mert tudja, hogy nem lát többet?)

Hogy tudnak szemek félni ennyire, riadt madarak, míg a száj ilyen földöntúli erővel húz és ölel? Tudhatná, hacsak a derekához ér is a kezem -- kibírhatatlan boldogság.

Mint Krapp, te ide
tekernéd a magnót
legszívesebben.

Mintha Beckett „Az utolsó tekerés”-e megtörtént volna velem.
Eredeti angol és francia nyelven, valamint Szenczei László és Zilahy Péter magyar fordításában:
<https://terebess.hu/terebessgabor/Beckett-Krapp.pdf>

Egy hét múlva indulok Ausztráliába.

1969. november 28. (Péntek)

Két napig semmit nem írtam, ha a napok tele vannak élménnyel és cselekvéssel, semmi sem tűnik abszurdabbnak, mint hogy be is számoljak róluk. A szenvedő semmittevés szüli az írókat bizonyára.

Ez volt az utolsó nap az irodában. Egy börtönből való szabadulás lehetne ilyen. Döbbenetes mennyien és mennyire ragaszkodnak hozzám -- és milyen öröm itthagyni őket mindnyájukat.

Szakíts el minden
kötéléket, mielőtt
téged szakít szét.

1969. november 29. (Szombat)

Talán az igazság, a mi személyes és elérhető igazságunk nem több, mint minden erónket megfeszítve (legalább a magunkkal szembeni) őszinteségünk végső határáig verekedjük magunkat mindig újra és újra.

A legnagyobb gyanakvással figyelem, mikor vesz erőt rajtam a szorongás, de egyelőre semmi jelét nem tapasztaltam. Éppen ellenkezőleg. Ha egyedül vagyok, időnként ok nélküli nevetés tör rám; és többé semmit se sajnálok kihagyni a csomagból, sőt már legszívesebben mindenem kihagynám belőle.

Markodba szakadt
a farka. De a farkok
nem növeszt gyíkot.

1969. november 30. (Vasárnap)

Másfél év óta színét se láttam magyarnak, de épp most, elutazásom előtt, többükhöz is van szerencsém. Károllyal, húgom főnökével, immár másodszer jövök össze a héten. (Már tegeződünk.) Eleinte alig tudtam dadogni magyarul, de hamarosan annyira belejöttem, hogy most erőszakkal se lehetne elhallgattatni. Arról beszélek, ami őt érdekli, így valósággal csüng a szavaimon. Meghatódott búcsúzkodása egy kicsit megszegyenít. (Ha valamit is érzek, az csak röstelkedés, hogy miért nem érzek semmit.)

Az igazi magány nem a remeteségben van, ha képzeletünk állandóan társakat keres; hanem emberi kapcsolatokban, amikben se érdek, se érdeklődés nem játszik szerepet.

(harminc év múlva:)

Fertőzött kullancs
fúrta húsodba fejét -
van, aki szeret.

Marquet-éknél ebédelek, talán ez az utolsó francia házikoszt az életemben. Az öreg felajánlja, hogy kivisz kocsival Saint-Maurice-ba (Val-de-Marne) a Dezső által küldött könyvekért. Tegnap vett egy új Volkswagent és nyilvánvalóan mutogatni vagy próbálgatni akarja. 6 km sincs még benne. Tóth Judit költőnőt felhívom előbb telefonon, de letagadja magát. (Mindenesetre így tudom, hogy otthon található.) Vasalt keményfaajtó az udvart elzáró kőfalban, minden ablakon csukott zsalugáter. Kicsi, puha, csonttalan nő, amikor a kezét ernyedten a tenyerembe rakja köszöntésül, mintha egy darab langyos vaját tartaná. Leültet egy székre, amin egy piszkos-fehér párna van; a bútorok olcsók és ócskák. Szürkül már, és fény csak a nyitott konyhaajtón árad be, arra ég a villany. Előszedi a könyveket, szabadkozik, hogy még nem küldte el őket. Először veszem észre a szemét, sötét és tétova elégedetlenséget sugároz. Hirtelen minden a helyére zökken, a szemek megmondják, miért kell költőnek lennie és miért él egy barátságtalan francia külvárosban. Nem kísér ki az udvarra, mert hideg van, csapjam csak jól be a kaput magam után. Becsapom.

Sose tudod meg,
mi történt a falon túl,
csak bakot tartasz.

1969. december 1. (Hétfő)

Vad rohanás. Vásárlás, takarítás, csomagolás. Végül is egy órával korábban kiérek a pályaudvarra. Csak a könyvek miatt szitkozódok, alig bírom el a csomagjaimat miattuk.

Fagyos éjszaka. A fülkében két portugál, egy spanyol és egy francia van rajtam kívül. A portugálok biztosra mennek, egy rokonukhoz Melbourne mellé. Mindketten kiöltözöttek, tele pénzzel (két évig meglehetősen borralalót lehet összeszedni, ha egy éjszakai mulatóban szolgál ki az ember), hamarosan elvonulnak vacsorázni a méregdrága étkezőkocsiba. A spanyol csak néhány szót tud franciául, hatalmas kérges tenyerével paprikás-kolbászt csomagol ki és minden falás közt mosolyog. A franciát egész családja kikísérte, holt sápadt, remeg kezében a cigaretta, konyakos üvegből húzogató és mindenkit megkínál. Elsőnek fekszem le a „couchette”-re, nehezen alszom el és lázas, erotikus álmokat látok -- bizonyára a vonat rázogatósától.

Egy egész vagon van nekünk lefoglalva. 90 százalékunk fiatal és hímnemű, ha Ausztráliában is ennyi a nők aránya, jól nézünk ki.

Esély mindig van:
lapulj az aszfaltba, ha
jön az úthenger.

1969. december 2. (Kedd)

Reggel hétre érünk Genovába. Papírcécók, várakozás. Közben kisüt a földközi-tengeri nap, felmelegszik csaknem nyáriasra. Tíz órától végre elmehetek újdonsült barátaimmal várost nézni. A mellékutca olyan szűkek, hogy szinte csak oldalvást lehet bennük járni. Kétpercenként leállít valaki, hogy csempészárut kínáljon, főleg svájci órát, amerikai cigarettát vagy csak egyszerűen kotont. Az is rögtön látható, miért olyan fontos ez az utóbbi itt a kikötő negyedben. Az egyik kapualjban leállunk alkudozni egy korosodó szőkével, csak úgy szórakozásból. Háromezer líránál nem adná magát alább. Kissé odább egy lélegzetelállítóan szép teltkarcsú fekete. Az is 3000. Úgy látszik szabott árak vannak. (Kb. fele-harmadrésze a párizsinak.)

Nyikorog az ágy -
hangosabban élvez, mint
a vendégei.

Zajos kis vendéglőben ebédelünk, paprikasalátát, polipot, olasz bort hozzá. S amíg egy párizsi olasz vendéglőben idegesít az olasz életkedv, itt élvezem. Mindenki szabadjára engedett, jókedvű, hangoskodó. A természetes háttér, a bor, a nap teszi-e? Hamarosan én is kurjongatok és röhögök tele szájjal.

Az indulás egybeesik a naplementével. A legfelső hídról nézem a távolodó városi fényeket, amik most kezdenek kigyulladni. Mire kiérünk a nyílt tengerre, egyedül maradok fönt. A szél egyre hidegebb és élesebb -- eszembe jut, hogy decemberben vagyunk. A hazatérő sirályok hangtalanul lebegnek el a semmiben; a hajó is visszafogja szuszogását.

Sirályok tudják,
előttük vagy mögöttük
van-e a haza.

SS Guglielmo Marconi

A hajó (*Marconi*, 1961-ben épült, 6 éve jár Ausztráliába, a Lloyd Triestino Hajóstársaságé) egy tízemeletes, hófehér labirintus -- folyton eltévedek benne. (A görög teherhajó, amin Japánból utaztam vissza, legalább négyszer beleférne.) Mozi, uszoda, táncterem zenekarral, röplabdapálya stb., amit el lehet képzelni. Azt mondják, 1600 utasunk van -- ebből majdnem ezer a jugoszláv.

Óceánjárónk
jól járt, 2000-ben lett
ócskavas nagyban.

1969. december 3 . (Szerda)

Nápolyban vagyunk, mire felébredek. Felhős, fázós idő. A Vezúv mintha egy töpörödött Fudzsi-jama lenne, apró vulkán-termetével, havas fejével.

Pompejibe nem!
„Végül is únod e régi világot
csupa rom.”

» *A la fin tu es las de ce monde ancien* « Guillaume Apollinaire (1880-1918) ... (Ford.: Radnóti Miklós)

Mindössze három óra jut városnézésre. Ahogy túljutunk a kikötői középületeken, szűk sikátorokban találjuk magunkat. Valamivel azért kevésbé szűkek, mint a genovaiak, épp egy kocsi hogy elfér bennük. Azok aztán veszettül száguldanak, fülszaggató dudálással, hogy a járókelő eszeveszetten ugorjon félre és lapuljon a falnak, ha kedves az élete. Alattunk macskakövek és hihetetlen mennyiségű szemét, a piszok és rohadék minden fajtája. Fölöttünk elmés szerkezeteken (drótkampókon csúsztható bambusznádakon), száradó fehér- és színesnemű libeg mindenütt, mint hevenyészett-tépett dekoráció a tiszteletünkre.

Képeslapokat írok, mikor egy hatévesforma kisserác megbökdös és 50 lírát kér. A markába nyomom. Ahogy utána nézek, éppen cigarettára gyújt a sarkon, majd kedvesen búcsút int.

A cseresznyemagot
kiköpöd. Ha jó földbe hull,
fa lesz belőle.

Délfelé újra tengeren vagyunk. Jugó szobatársam vett egy lemezjátszót 14 dollárért egy rakás lemezzel. Honfitársai ellepik az utasfülkénk és üvöltetik a masinát. Persze engedélyt kérnek előbb tőlem -- „dobro” mondom (ennyit már megtanultam) -- és kimenekülök. Pedig még a lemezeit is az ölembe rakta, hogy én válasszak.

A kajütünk egyébként négyágyas: egy argentinnel, egy olasszal és a már említett jugóval lakom együtt. Egyikük se beszél mást, mint az anyanyelvét.

Este 11-kor érünk a szicíliai Messinába. Egy óra múlva indulunk tovább, de nincs is sok látnivaló. Pechemre szobatársamba és vele egy rakás jugóba botlom. Minthogy szerb-horvátul beszélnek hozzám és mind egyszerre ordít, nem értem azonnal, hogy kurvákat keresnek. Itt aztán kereshetnek. Kietlen, sötét utcák -- mindenki alszik. Néha pálmafák. Néha parkoló Fiat kocsik (egyéb márkát nem is láttam még Olaszországban). Ezen kívül semmi, semmi.

Nincs utcalány az
utcán, lámpaoszlopon
neonfény a hold.

Azóta két nyelv
lett a szerb-horvát. Jugó?
Egyre több ország.

Ez az utolsó európai kikötő, meg se állunk most már Dél-Afrikáig, december 16-án kötünk ki Durban-ban.

(a napló vége)

Leköti minden
percedet: Afrikát kell
körbehajózni.

Dél-Afrikába érkezve, barátaimnak írt levelemhez csatoltam ezt a naplótöredéket. Így maradt meg. Nekik, Fábri Annának és Helmich Dezsőnek ajánlom ezt a könyvet.

*

2. rész Japán, 1967

Az alábbi haikukból 42 megjelent a *C.E.T. Central European Time* folyóiratban, 2005/5-6. szám, május-június, 13-18. oldal

(szentó)

**Estig havazott.
Két sarokra a fürdő,
getában, mezítláb.**

**Facipőd nyomát
hóval lepi be a tél –
hogyan találsz haza?**

(csa-no-ju)

**Ülj a sarkadra!
Érdemes túlélned egy
teaszertartást.**

(Kiku no szekku)

**Hullamerevre
drótozott krizantémok
tapsra várnak.**

(kalligráfia)

**Nálunk Japánban
verseidet ecsettel
kell megfestened.**

(külvárosi mozi)

**Fekete-fehér film
színesre vált a szex-
jeleneteknél.**

A háború utáni nyomorból kilábaló Japán felemás üzenete – a félig színes film.

(sódzsi)

**Ajtót-ablakot
csapkodni nem tud a szél:
húzni tanulja.**

Sódzsi = tolóajtó. A hagyományos japán építészetben általánosnak mondható ez a nyílászáró forma.

(nó)

**Lefojtott mozgás –
még így is sok érzelem
látszik a maszkon.**

(múzeum)

**Határozottan
emlékszel vitrinekre –
tárgyakra nemigen.**

(tatami)

**Kusza igusza,
ha tatamira borulsz,
majd ráncba szednek.**

**Iguszafűszag –
a tatamival együtt
hazaviheted.**

A tatami gyékényborítását (= omote) igusza-fűből (Juncus effusus) fonják, alapja rizsszalmából készül.

(Három megvilágosulás)

**Átvert > rájöttél.
Feledted > eszedbe jutott.
Tüsszentettél >**

*

**Csatakosan
ébredsz. Az álmon belül
nem volt megoldás.**

**Álom-éned
önmaga nélkül érkezik
az ébrenlétbe.**

*

**Sötét folyosón
csengőjét rázva rohan
az ébresztő *bonc*.**

**Szívdobbanásod
kíséri a fahal-dob,
pedig más üti.**

**A te mestered
mesterek mestere volt:
nem mondott semmit.**

**Tedd a Semmit! –
Majd a *szatori* után
leülhetsz.**

***Szatorid* várhat –
ételmaradék szorult
a fogad közé.**

**Nincs annál könnyebb,
mint megvilágosulni –
elhinni nehéz.**

**Légy mindig kezdő –
elszegődni mesternek:
örök szolgaság.**

**Egész népemet
fogom én megkímélni
tanításomtól.**

**Szatorid titkold
mesterien, nehogy le-
mesterezzenek.**

**Most hó takarja –
a szemégtödör mellett
tornázol reggel.**

**Kerti munkában,
kopasz fejünkön kendő,
első a mester.**

**A leglustább tud
hosszútésztát szürcsölni
a legfrissebben.**

**Arccal a falnak
meditál Bódhidharma,
orrán szemüveg.**

**Felmosóronggyal
négykézláb rohansz végig
felfénylő padlón.**

Utalás a Naga-rokára, a százöles folyosóra. Szódzsi–dzsi, a nagy szótó zen szerzetesképző kolostor templomcsarnokait, hosszú, fedett folyosó köti össze, hajópadlóját tiszta vízzel mostuk naponta, négykézláb rohanva végig a felmosóronggyal – micsoda versenyfutások! – a folyosó hosszán. Ettől tükösimán ragyogott mindig, mintha lelakkozták volna.

**Csuháralalót
koldulsz, szent aprópénz
tölti meg csészéd.**

**Egyencsuhában
jött rád az ősz, most minden
napod megszabott.**

**Zseblámpánál éjjel
liliomhagymát gyűjtesz
– halaszthatatlan.**

**Érett hurmát szedsz,
a mester fogja a létrád
– fontos egy ügy.**

**Az élet nagy dolgai
félig hunyt pillád alá
nem férnek be.**

**Cserépmalacban
szúnyogriasztó füstöl –
legyen szerencséd.**

A szúnyogriasztó spirál legnépszerűbb tartója egy malac alakú kerámiaedény (katoributa), ebből száll fel a füst. Régen fenyő és cédrus tűleveleit égették benne a szúnyogok ellen.

**Szoborrá zsibbadt
tested-lelked ültében
tér vissza hozzád.**

**Esik az eső.
Zazen és ábrándozás
egy és ugyanaz.**

**Jól ülsz a párnán?
Megvilágosodásod
legyen kényelmes!**

**Jobboldaladon
alszol el szabályosan –
halni majd felülsz.**

Egy zen szerzetesnek illik ülni meghalnia. Aludni viszont Buddha halálpózájában szoktak.

**Lehunyt szemhéjad
képernyője csak egyszer
lesz hogy elsötétül.**

**Ünnepi vajás
pirítós helyett hideg
rizst eszel inkább.**

*

**Nyílnak a völgyben
a *kerti* virágok, majd
hazasétálnak.**

**Frissen vágott fű –
nagyapád élvezte így
illatát, míg élt.**

**Az úton előtted
száraz levél szalad át,
nehogy eltaposd.**

**Fenyők sorfalát
ősz fák állják körbe,
rendet tartanak.**

**Nincs lehullt levél,
neve van minden kőnek –
japánkertbe lépsz.**

**Átaludtad, míg
a hó martaléka lett
a kolostorkert.**

*

**Mindegy: ülsz vagy állsz,
mestert követsz vagy senkit –
a poggyász üres.**

**Hajókürt sipít,
magaddal viszel mindent –
zen zenen nem marad.**

*

**Újjászületés?
Előző életedben
se hittél benne.**

3. rész Ausztrália, 1969-1970

Az alábbi haikukból 13 megjelent a *Parnasszusban*,
X. évf., 3. szám, 2004 ősz, 49-50. oldal

Útvonal: Fremantle, Melbourne, Bonegilla (Migrant Reception Centre), Wacol (Migrant Camp), Dunwich (North Stradbroke Island), Ipswich, Brisbane, Corinda, Sydney

(Dél keresztje alatt)

1

**Éjjel ne nézz fel –
Csillagaid hült helyét
kereszt jelöli.**

2

**Éjjel ne nézz fel –
Az égadta világon
nincsen emléked.**

3

**Éjjel ne nézz fel –
Göncölszekér nélkül is
égbolt az égbolt.**

*

**Decemberi nyár –
a nők lába már lesült,
mire megjöttél.**

A Nap itt is keleten kél és nyugaton nyugszik, de északon delel. Az évszakok az északi félgömb évszakaival ellentétesek: december, január és február a nyár. Karácsonykor tikkasztó hőség van, az iskolákban nyári szünet, a munkahelyeken a szokásos nyári szabadságolások ideje.

**Télen itt nyár van.
Karácsonyod fekete,
mint a Szentföldön.**

**Míg leszed, méltat
a jugoszláv konyhalány
egy pillantásra.**

**Ausszi üdvözlés:
nappal legyet hessegetsz,
éjjel szúnyogot.**

Ausszi üdvözlés, tisztelgés = Aussie (ejtsd: ozzi) salute

**Kendő a nyakba,
kalap, hosszú ujjú ing:
kisütött a nap.**

**Túloldalt hajtasz
lomhán a világ után,
nehogy utolérd.**

Ausztráliában 'balkezes' közlekedés van.

**Nyári éjszaka –
heverő csőszálakon
sikítóz a szél.**

**A szél magára
kapja a függönyt, s rohan
ki a viharba.**

**Már szúnyogháló
alatt is zümmögnek –
szép kis éjszaka lesz.**

**Felséges fegyenc –
irtott, behurcolt, túlél.
Mikor megy haza?**

Az angol bevándorlók 'pom' beceneve egyesek szerint onnan származik, hogy a 19. században ide száműzött fegyencek ruhájára rávarrták a Prisoner of His Majesty (őfelsége rabja) rövidítését: POM.

**Abo-knak nincs föld:
lakatlan földön laktak
százezer évig.**

Ez az ausztrál 'terra nullius' (= senki földje, uratlan terület) elv, nem pedig tréfa.
Abo = aborigin, őslakó.

**Vörheny Uluru –
szfinx-mancs a sivatagban.
Az Isten lába?**

Uluru = korábban Ayers-szikla (ejtsd, mint *airs*), hatalmas monolit az Északi Területen, amelynek a vidék bennszülöttei az Uluru nevet adták, számukra évezredek óta szent hely. A napsugár beesési szögétől függően változtatja színét. Napnyugtakor a leglátványosabb, ilyenkor élénk narancssárga-vöröses színt ölt.

**Didzseridu szól –
termeszek vájta csövön át:
a Föld hangja.**

A didzseridu (jídaki) a világ legegyszerűbb és – talán – legősibb hangszere. Az ott „fehér hangyák”-nak is nevezett természetes kirágják a még élő eukaliptusz belsejét, körülbelül 1–2 cm falvastagságot hagyva, ebből a csőből készítik az aboriginek a hangszert.

**Szép ujjnyi féreg –
nyersen vagy sütvé kéred?
A fejét köpd ki!**

**Tábortüzednél
kiváncsi iguána.
Ehető állat!**

Iguána, leguán = goanna gyík (ausztrál varánuszféle)

**Ha jön a cápa,
úszkálj védőrács mögött.
Algától búzlik.**

**Bennszülött ganaj-
túró nem gyúr galacsint
idegen szarból.**

A szarvasmarhák után be kellett telepíteni a trágyájukat feldolgozó bogarakat is, mert a tehénlepények elborították és kiégették a legelőket.

**Áshatsz árkot
gumicsizma nélkül is –
lábad vízálló.**

**Állást kaptál:
botod hegyére a parkban
szemetet szúrkálsz.**

Megünnepeltük! Diplomás francia barátom 'klínőr' lett. Az újbevándorlók már ilyenek, imádják a kékgalléros munkát.

**Fehér gallérod
otthon hagyhatod, itt csak
bepiszkolódna.**

(Zárójelben: Ausztrália volt az egyetlen befogadó ország, amely nem adott egyetemi ösztöndíjakat az ötvenhatos magyar menekülteknek.)

**Gyári baleset –
bűnösnek érzed magad,
mert te megúszta.**

**Szendvicsed fele
jóllakat a *smoko*-ban,
vissza a géphez.**

Smoke-ho, smoko = rövid tea- vagy cigarettaszünet munka közben

**Éjjel majd gázolsz,
kengururács a kocsin
távartva gyilkol.**

Kengururács = roo-bar (bumper). A 'Roo Bar' egyébként népszerű, mint kocsmá név.

**Reggel az úton
ott hever kivasalva
a fauna fele.**

**Kengurutetem –
tátott szájjal nyeli a port
az út szélén.**

A legenda szerint az első idejött fehér ember megkérdezte egy őslakótól, hogy hívják a távolban ugráló furcsa állatot. „Kenguru” – válaszolta az, ami nyelvükön azt jelenti: 'Nem értelek'.

**Hosszúhétvégi
program: gyomirtózhatsz,
ha nem lesz bozóttűz.**

**hány pusztá kézzel
kidönthető halott fát
találsz az erdőn**

**Nyugdíjasotthon,
ünnepi *barbecue* a
kertben – beszállhatsz.**

**Kis pohár sörök,
darabra árult almák,
gigant T-csont sztékek.**

**Ittlétedről
a kokabura kacagása
mindent elárul.**

Jégmadárféle, kacagójancsi = kookaburra (*Dacelo novaeguineae*), más néven 'laughing jackass'

**Miniszoknyás lány,
báméskodó srácok közt,
bőröndöt vonszol.**

**A nő otthon ül.
A férfi kocsmában áll,
hörpinti *hetét*.**

Általában 7 unciánként (= 2 dl) isszák a sört.

**Bár nem vagy ausztrál,
mélyhűtött söröspohár
neked is jár.**

**Szomjoltó forró
teára vágysz, s egész nap
hideget vedelsz.**

**Pléhkonzervben forr
el teád, kint hátul a
bozótban, odalent.**

Lenn-Alul (Down Under = Ausztrália), *Kinn-Hátul* (the Outback = Ausztrália belseje), a bozótvidéken (in the bush) a billy teát egy drótfüllel ellátott, nagy üres konzervdobozban (billy can) főzik, szabad tűzön. Ausztrál teaszertartás – az igazi 'vabi-csa'!

**A földgömb alja.
Minden másutt történik.
Maradsz, s kimaradsz.**

**Talán fordítva
kellene tengelyére
húzni a Földet.**

**Hideg déli szél –
se kémény, se kandalló.
Kávéd is kihúlt.**

**Bármi bármibe
kerül: egy cent visszajár.
Itt nincs üres zseb.**

Ui. Ausztráliában szinte minden kiskereskedelmi ár 99 centre végződik...

**Vörös földutak
tartják össze e szét-
száradt kontinenst.**

**Levelük éllel
a napnak: gumifák nem
vetnek árnyékot.**

Gumifa = az eukaliptuszok köznapi neve (gum tree)

**Dögletes hőség.
Forró por ül mindenem.
Esőtől ne tarts.**

**Szomjas koalák –
magasabbra másznak
az eukaliptuszfán.**

A koala sohasem iszik. A szükséges folyadékot az eukaliptuszlevelekből nyeri. Neve az ausztrál őslakosok nyelvén azt jelenti: 'nem víz'.

**Öt évi aszály –
legalább a kerítést
mázold át zöldre.**

**A *billabong*ban
hamarabb találsz vizet,
mint a folyóban.**

Billabong = holtág, morotva. (Itt sokszor tovább megmarad a víz, mint magában az élő folyóban.)

**A Murray partján
sétálsz: most talán elér
az óceánig.**

Volt, hogy nem ért el odáig, pl. az 1940-es években. A Murray egyébként Ausztrália legnagyobb folyója.

**még perzsel a nap
de a kiszáradt földön
esőszag terjeng**

**Üres hátország.
Bumerángxként visszaszállsz,
elhív a tenger.**

**Rossz helyre jöttél,
Sehol-Ausztrália
vár még valahol.**

**Átutazóban...
mégis hány nagymosás még,
kézzel, lavórban?**

**Ma se jött semmi,
a régi leveleket
olvasod újra.**

**Rekkenő hőség –
a havas udvarról küld
képet az apád.**

**Bevándorolnak,
aztán kivándorolnak.
*Szerencsés ország.***

The Lucky Country = Ausztrália beceneve, Donald Horne ausztrál író könyve (1964) után

**Egy szem morzsáért
sirályraj totyog körbe –
talán repülj el.**

**Ne hozzád opált,
kengurufarok-levest,
se plüsskoalát.**

4. rész Bali, 2004

(*Esős évszak*)

**Kinn dől az eső.
Kókuszhéj-máglyát gyújtasz:
várnak a rákok.**

**Leszakad az ég –
szádban szegfűszeg íze:
serceg a *kretek*.**

A „kretek” Indonézia egyedülálló szegfűszeg töltetű cigarettája. A szegfűszeg égéséből származó pattogó-sercegő, utánozhatatlan „kretek-kretek” hang kísér végig minden elfüstölt cigarettát.

**Meleg eső hull
szakadatlanul,
itthon marasztal.**

**Esőben rohansz
az úszómedencéig –
megmenekültél.**

**Nem esik folyton,
csak mindennap fél napot.
Ma hánytól hányig?**

**Hirtelen csendre,
legmélyebb álmodból riadsz:
elállt az eső.**

**Lanyhulón kopog
az eső. Mit gondolsz,
cihelődhetünk?**

**Éktelen robaj –
megjött a mai napra
rendelt özönvíz.**

**Tegnap nem esett.
Ha nem ma veszed észre,
örültél volna.**

**Ha esik,
akkor zuhog,
ha kisüt,
akkor perzsel.**

**Bali gőzölög –
Magyarországról jöttél?
Ott hány évszak van?**

*

(Templomba járás)

**Hindu templomban
nők, férfiak, istenek –
szoknyás mindahány.**

**Templomkapuban,
mint egy bali kőisten,
szarongot öltesz.**

**Szarongba-tekert
turisták a templomban –
nem imádkoznak.**

**A szarong leköt
minden (szent hely keltette?)
alantas vágyat.**

**Kint vagy a templomból,
oldozd fel a szarongot.
A vágy itt nem bűn.**

*

(Trópusi gyümölcsök)

**Kígyóbőr-gyümölcs –
fanyar, mint a birsalma.
Jobb volna dísznek.**

A szalakkapálma termését többnyire nyersen, gyümölcsként fogyasztják, de ételek fűszerezésére is alkalmas, vagy megfőzve kandírozzák. Az éretlen termések savanyúak és összehúzó hatásúak, ezeket ecetes savanyúságnak teszik el. A termést Délkelet-Ázsiában nagyra becsülik, és igen sokszor árusítják a piacokon, exportra azonban ritkán kerül.

**Héjabarnult
granadijja, kocsonyája
riasztó szürke.**

**Egy zacskó pucolt
dzsekfrút-magházat rágcsálsz,
egyre finomabb.**

*

(Trópusi békák)

**Hajnalban madár-,
éjszaka béka-koncert –
zene letudva.**

**Békadalnokok
nagy éji hangversenye –
altatód dobd ki.**

**Láthatatlan kar
ad szerenádót: brekeg,
vartyog, kuruttyol.**

**Reggelre csend lett.
Kiszáradt a békák
énekes torka.**

*

(Egyebek)

**Nyaknyújtogató
keresés a vásárban –
egy boltban guggolsz.**

*

**Ment a hűtés –
reggelre bepárasodott
kívül az ablak.**

*

**Szandálodba megy
a parti homok, máskor
gyere mezítláb.**

*

**Apácák a bárban.
Eddig fürdőtrikóban
rejtőzködtek.**

*

**Kihalt a tenger –
az úszómedencében
nyüzsög mindenki.**

*

**Nedves fövényig
és a kutya, majd bele-
fekszik hűsölni.**

*

**Vízisielés?
Most fogoly vagy egy rozzant
öregemberben.**

*

**A szállodában
lépcsőzöl, hogy megmérd
az izomlázad.**

*

**Fésűdben hullt haj.
Melyik is a fogkeféd?
Szuszogsz. Nyögsz. Nyaralsz.**

5. rész **Itthon, életfogytig**

Tiszaörvény és Budapest

„Ha egy haiku attól jó, amit elhallgat, akkor a tökéletes haiku: lélegzetnyi csend.”
T. G.

**vándormadarak
tóra vetett árnyukat
magukkal viszik**

**tovaszállt gólyák
árnyat vetni a tóra
nem is akartak**

**téli fészkekben
a semmi tojásait
kikölti a szél**

*

**rekkenő hőség
képernyő előtt ülök
napszemüvegben**

**két szemüveget
tartok vaksi szememhez
lássak át rajtad**

**fecske csivitel
levett szemüveggel
még jobban hallom**

*

**távoli villám
nincs több adat csak a csend
várt dőrej helyett**

*

**érik a gyümölcs
bár szemmel is eléred
nyúlkálsz utána**

*

**leszerelt hinta
fekete csővázán hó
ül dermedt csöndben**

*

**bambuszok árnya
habár söpri a lépcsőt
port úgyse kavar**

*

**vakarnivalóm
van ma: álmomban lábon
csípett egy szúnyog**

**fegyelmezetten
csupán körbevakarom
szúnyogcsípésem**

*

**alig ismerem fel
nyári sortnadrágban
saját lábamat**

*

**hullamerevre
drótozott krizantémok
tapsra várnak
(Tokió)**

**halottak napja
krizantém-üzenettel
teli temetők
(Budapest)**

**titkos versengés
melyik halotté a falu
legszebb krizantémja
(Tiszaörvény)**

*

(fodorista haikuk)

**az életre még
készülődöm – sietve
halni tanulok**

**az idő mindig
késik vagy siet – csak az
órák pontosak**

**kimúlt az óra
most pontos időt mutat
naponta kétszer**

*

**gyerekként egész
borsot törsz többret hajtott
újságpapírban**

**vásott kölykök
az iskolaudvaron
s leveletlen fák**

**hóba hemperegsz
a bepiszkolódott hó
hamarabb olvad**

*

Hakuin festményeire

(őrület)

**körbe-körbe jár
malomkő peremén a
hangya – őrlődik**

(szakadék)

**egy szál rönkhídon
vakok kelnek át – látni
már a túlpártot**

(tapsorkán)

**le is rajzoltad
hogy' szól a taps fél kézzel
néma csend csattan**

Terebesfehérpataktól a zen haikuig

Napút, 2013. december – XV. évfolyam 10. szám, 60-62. oldal

Napút, 2012. március – XIV. évfolyam 2. szám, 3-5. oldal

„Nézd, hogy hömpölyög a Szunagava: nem próbál mély lenni.”
Macuo Basó (1644-1694)

**ablak üvegét
pók mássza – agyonnyomnám
de belül vagyok**

**a gólyánál
csak a templom keresztje
fészkel magasabban**

**lemehetsz a kert
végibe hogy közelről
süssön rád a nap**

**bodza virágzik
kinyitod a kertkaput
szellőztetsz**

**árnyékliliom
alásöpröd
a szemetet**

**lebukik a nap
rohannak utána a
távvezetékek**

**ősz fuvallat
túl lazán ül kalapod
borzongnak a fák**

**eperfa alól
behoztad a cefrét
a talpadon**

**alma a fától
nem akar elgurulni
alatta rohad**

**káráló tyúkok
miről társalognak
találgathatod**

**hazarugdosol
egy fenyőtobozt
kihúlt a kályha**

**hazafelé mész
kapatosan elédlép
egy villanypózna**

**az elvirágzott
orgonát rozsdá marja
de hullni nem hull**

**tüskés bokorba
botlottam – már lehervadt
róla a rózsa**

**felszabadultan
randevúznak a szavak
foszló agyadban**

**el nem zárt tévé
magának műsorozik
az éjszakában**

**be se kell állnod
a kocsi már le van
takarva hóval**

**vakkantasz egyet
elnézőn néz rád
öreg kutyád**

**zuhog az eső
futtodban visszaintesz
az ablaktörlőnek**

**fekszem az ágyban
egyenes derékkal
nem hajlok meg**

**halottak napja
krizantém-üzenettel
teli temetők**

**egyre kicsinyebb
önmagával van telve
matrjoska-baba**

**földre zuhantam
innen árnyékom se tud
föltápáskodni**

**leszigeteltük
az ablakokat – folyton
szellőztetni kell**

Család. A Terebess-család és név Terebesfehérpatakhoz köthető.

1887-ben az Osztrák-Magyar Monarchia Térképészeti Intézete kontinensünk széleit érintő hosszúsági és szélességi körök felezővonalainak metszéspontjaként határozta meg Európa közepét. Ezt a pontot egy obeliszkkel jelölték, amely Kárpátalján található, a Tisza partján, Aknaszlatina és Rahó között - éppen Terebesfehérpatak (ukránul: Gyilove) határában. (Azaz a mai Magyarország teljes területében Európa tényleges középpontjától nyugatra helyezkedik el!)

Legértékesebb örökségem a családnevem, de ez csak az internet használata közben derült ki számomra. A böngésző 100%-os eredményt hoz, mert nincs több két s-sel írt Terebess...

Nagyapám, Terebess János történelem-görög-latin gimnáziumi tanár (apja még kántortanító), előbb Pécssett, majd Békéscsabán és Budapesten élt, de 1942-es haláláig őrizte ragaszkodását szűkebb hazájához, mint a Kárpátaljai Egyesület főtitkára. Nagyanyám, Kisfaludy Janka elárvult Kisfaludy-lány (két híres költő előddel), apácáknál nevelkedett Fiumében a Mária Immaculata Internátusban. Apám időnként Kisfaludy néven szignálta festményeit, kerámiáit.

Anyai ágon főleg svábokat találunk, némi morva, délszláv és olasz beütéssel, ahogy a Kárpát-medence olvasztótégelyében illik. A sváb ősök szőlőművelők voltak Buda környékén, gúnynéven braunhaxlerék (barnalábúak), akik takarékos emberek lévén, hogy a cipőjüket kíméljék, mezítláb dolgoztak, feltúrták a nadrágszárukat, és a nap leburnította, a szél kicserzette a lábukat.

Az újlaki Sárllós Boldogasszony-templom két középő márvány szenteltvíztartóján szerepelnek úkszüleim: Müller Mátyás és Strobl Erzsébet, mint adományozók: „Gewidmet von Michael und Elisabeth Müller, 1874”. Innen pár száz méterre állt a Müller-ház az Ürömi utca 37-ben, ebben a fazsindelyes, akkor már államosított vályogházban nőttem fel én is, a templom toronyórája kertünk fölött ütötte el az időt.

Ürömi utca 37. (Hrsz. 14843)

Ráth Ferenc nagyapám amatőr színjátszóként színdarabokat is írt. Nagyanyám, Müller Katalin irodalomszeretetét anyám adta tovább nekünk, ő is és húgommal jómagam is, számos szavalóversenyt nyertünk iskolásként, verseket nemhogy olvastunk, de rengeteget megtanultunk kívülről.

Példaképek. Második családfámat zen buddhista őseim alkotják. Ugyanis 1967. október 5-én, az alapító Bódhidharma halálának évfordulóján, Simadában zen szerzetessé avattak, a legnagyobb japán zen felekezetben, a szótóban. Minden tisztelem ellenére sem saját mesterem a zen példaképem, hanem Moriyama Daigyo barátom és szerzetestársam, aki azóta hatalmas utat járt be, a zen egyik legnagyobb nyugati terjesztője lett Európától Amerikáig - Dél-Amerikában páratlan hatással. Én nem vagyok pedagógus alkat, ezért írtam, hogy

Egész népemet
fogom én megkímélni
tanításomtól.

De ha valaki, ő az volt. 2011. március 11-én tűnt el a japán földrengés és cunami áldozataként. Szökőár hozzám közelebb nem pusztíthatott volna.

A sors úgy hozta, hogy az elmúlt évben három ember halálára is írtam haikut:

nagyanya meghalt
maradék gyógyszereit
beszedegetjük

Gergely László (1940-2010) halálára:
csúszik a lejtőn
hófehér kórházi ágy
lassú lavina

Erdős György (1944-2010) halálára:
fantomfájdalom
nyüszítünk - a hiányt is
amputálni kell

de róla nem tudok írni.

Összeállítottam a magyar haiku kronológiáját, 1999-től az internet legnagyobb haiku-adatbázisát szerkesztem (magyar, japán, angol, francia, spanyol, portugál, olasz, német, svéd, holland stb. nyelven), 15 nyelvből vagy 5000 haikut fordítottam, nyolc haiku kötetem van, verseimből készült 2006-ban az első magyar haiku-hangoskönyv.

De csak nemrég döbbsentem rá, hogy két legkedvesebb japán haikuköltőm, a véletlen folytán szintén szótó zen szerzetes volt, mindkettő különnc, ha nem bolond, Rjókan Taigu (1758-1831) egy gyermekem remete és Taneda Szantóka (1882-1940) egy részeges csavargó. Náluk külön példaképem nem lehet.

Hetvenedik születésnapomra hadd kíméljem meg mindnyájunkat életem további statisztikájától.*

*Terebess Gábor (1944): író, műfordító; orientalista; zen szerzetes; keramikus, kerámia-esztéta; könyvkiadó, könyvtervező; japánkert építő, bambusz- és borostyángyűjtő; gasztronómus; az egzotikus tápláléknövényeknek és Kelet-Ázsia tárgykultúrájának hazai terjesztője.

Két haiku - két zen történet

Napút, 2014. március - XVI. évfolyam 2. szám, 19. oldal

**vihar dúl vagy sem
a saját helyére hull
minden hópehely**

Jao-san Vej-jen mester [745-828] elbúcsúztatta Pang Jünt [740-808], és tíz tanítványát küldte, hogy kísérik a kapuig.

Ott Pang Jün megállt a sűrű hóesésben:

– Csodás egy hóhullás! – mondta. – Épp a helyére hull mindegyik pehely.

Egy Csüan nevű tanítvány megkérdezte:

– Mutasd, hová hullanak!

Pang Jün az arcába csapott.

**az a tollpihe
madárfészek szószékről
nem épp ütős érv**

Niao-ko Tao-lin [741-824] ágakból rótt magának alvóhelyet egy fenyőfán, ezért Fészkes mesterként emlegették. Tanítványa, Huj-tung évekig tanyázott a közelében, végül meguntta, hogy mesterétől nem kap semmiféle oktatást.

- Hová indulsz? – kérdezte tőle Niao-ko.

- Hiába lettem zen szerzetes, nem tanítottál semmire. Keresek másik mestert.

- Egy csekélyke zent azért én is nyújthatok - mondta Niao-ko, azzal felcsípett fészkeről egy tollpihét és feléje fújta.

Huj-tung hirtelen megvilágosult.

Tarnóc János: Embernek lenni

[Előszó] Terebess Gábor: Haiku a poggyászban [c. kötetéhez]

Kilincs: nem kizárólag irodalmi folyóirat, 2006/1 szám, 73-75. oldal

A haikuról Miller Williams Versmintázatok, egy Forma lexikon¹ című könyvében ad szabatos leírást: „Rímtelen szótagszámláló vers, a japán versformából. Az 1. és 3. sorban öt szótag van; a 2.-ban hét.

sssss x
sssssss x
sssss x

Hagyomány a haikuban az évszakra utalni valahol, ami a vers hangulatát alapozza meg, bár ez lehet a legapróbb sejtetés is.”

Ezután a szerző idézi választott haikuját, melyet Clement Long írt:

„Fedetlen alszol.
Autók mennek és nézem
A plafon fényeit.”

Ennyit a formáról, melyről többet nem is mondhatnánk, kivéve a modern haiku változatait, melyeket a hagyományos elv alapoz meg, de nem kötött a szótagszám, mivel valójában nem lényeges, hogy 15 vagy 17 szótagban írunk meg egy haikut (főleg nyugati nyelveken). Vannak négy sorból álló darabok, mint például Leonard Cohen² esetében, és szabadon bánnak a szótagszámmal a versekben.

Mégis, bizonyos verseket haikuknak nevezünk. Van egy hangoltság és lelkiállapot, amiben a haiku születik. Mikor válik egy nagyjából háromsoros vers haikuvá? Sok költő és irodalmár tette már fel ezt a kérdést. Nincs rá egyértelmű válaszunk, de szeretnék az ismeretlenbe kalandozni Terebess Gábor haiku versei által, melyeket nemrég magyar nyelven adtak ki³, és az interneten angol fordításban is megtalálhatók⁴.

A Haiku a poggyászban négy részből áll. Az első Franciaország, 1965–1969, aztán Japán, 1967, majd Ausztrália, 1969–1970 (ennek része a Haibun napló, lásd lapunk 22–23. oldalán) és végül Bali, 2004.

Az olvasó nyomban felismerheti a könyv kozmopolita jellegét, főként, ha elkezd olvasni. De mi az utazás és magasabb szinten vizsgálva mit jelent?

Van egy esszé, Kierkegaard Szicíliában⁵, melyet a magyar irodalom egyedülálló személyisége, Hamvas Béla írt. Itt olvashatjuk, hogy „Otthon a világot ismered meg, utazva önmagadat; mert otthon a súly önmagadra esik, az úton a világra, s mindig az marad ismeretlen, ahová nézel. Úgy kellene utazni, ahogy a tűz terjed, a középpontból kiindulva minden irányba, s ahogy a tűz, elemészteni azt, amin az ember átment – hogy mikor az utat befejezte, mögötte ne maradjon más, mint rom és hamu. Ehelyett az ember ég el, és a világ tovább virágzik.”

Valóban, Terebess Gábor haikuiban hasonló utazást tapasztalunk, egyfajta Magical Mystery Tour ez a zen kolostortól a forradalmi Párizson keresztül Ausztráliába, ahol alig van menedék a Nyugat társadalmának individualizmusa előtt. Hosszas csendet követően jutunk el Balira, ezúttal inkább turistaként, de egyszerre mindent átmos az eső végtelen bölcsessége.

Látjuk, hogy a versek egymás után hatolnak át a köznapin, illetve maga a köznapin változik át a metamorfózis folyamatával. A szerző utazása a rejtettel indul, és sosem kap valódi fontosságot a konkrét részletek felderítése. Csak az egyszeri pillanat számít, melyben egyszerre sok mindent látunk, de nyitva marad az egységes látványhoz vezető ajtó.

Terebess írásmódja köznyelvi, szereti a szlogeneket, ekkor látjuk más jelentések kiteljesedését, és oldódik a rögzült utalásokhoz való ragaszkodásunk például nevekhez, mint ebben a haikuban:

3M – na ne!
Marx, Mao és Marcuse,
okírsatok mást!

A legelső versekben majdnem akkora a személy- és helynevek fontossága, mint a hagyományos haikuban az évszak említése. Úgy tűnik, mintha a világ nehezebben adná át magát az utazónak, nincs kapcsolatunk a központtal sem az univerzumban, sem önmagunkban. Így kívülről kell

nekiindulnunk,
meglátni, mit adhat a világ, majd továbblépni egy másik síkra, ahol az egyén kérdéseinek középpontjába érkezik.
A kifelé irányultság a japán daraboknál visszájára fordul. A szellem mesterre, társra talált. Már nem a látszat világában vagyunk, ez a kőkemény valóság:

A te mestered
mesterek mestere volt:
nem mondott semmit.

A haiku írás a pillanat tükrözése. A teremtés szakadásait foltozni mély önértelmezésből fakadó vágyból fakad. Alighanem a satori tapasztalatában ébred rá a költő, hogy nem teljességben él a világban,
mert a valóság és öközötte láthatatlan akadályok vannak.

G. I. Gurgyiev⁶ tanítása szerint az ember egy gépezet, az univerzum külső tényezőinek játékszere. Ő valójában nem létezik, mivel önmagát nem ismeri, tehát nem az akivé válhatna és lennie kéne. A jövő felől sehogyan sem dönthet, mert ma egyvalaki, holnap meg valaki más. Csak a teljes öntudatra

ébredéssel lesz Ember. Ezt a szintet önemlékezés által érhetjük el. A magasabb tudatosság szintjén az ember képessé lesz megválogatni az életét befolyásoló tényezőket.

Ugyanezt az elképzelést látjuk Terebess haikuiban. Minden darab egy történet, a történetekben megfogott pillanatok narrációja, idő. A szerző felidézi és újraéli tapasztalatait, tökéletesen tömörített narratívába illeszti őket. Ezután úgy érezhetjük, hogy egyfajta haiku-regény megírásában veszünk részt, melynek ahány olvasója, annyi változata létezik.

D. H. Lawrence írja a regényről: „A regényhez hűen, becsülettel fordulj, és lásd meg, mennyiben vagy élő ember... javában a regény, és mindenfelett a regény segíthet meg. Segíthet, hogy ne légy éltedben halott ember.” Ha fontolóra vesszük a befogadó aktív, alkotó fantáziáját, meglátjuk, miként lesz minden komoly művészi tevékenység előfutára a feltámadásnak. Az író a teremtő folyamatban élő, miként olvasás közben az olvasó.

A könyv harmadik része a szerző 1969–70-ben Ausztráliában töltött idejéről szól. A barátai alighanem furcsállták kivándorlását. Ám egy versekkel egybeszótt naplótöredék, a Haibun napló a Franciaországból Ausztráliába vándorlás idejéből tanúskodik a szerző indulás előtti lelkiállapotáról, bizonyítva szellemi céljának tisztaságát. A költő számára nem kérdés a lenni vagy nem lenni, inkább a hogyan lenni. A válasz a felszabadulás:

Szakíts el minden
köteléket, mielőtt
téged szakít szét.

Már nem fontos az, hogy hol lakunk. Lehet Ausztrália, Európa, Afrika, Amerika vagy Ázsia. Amit condition humane-nek nevezünk, az bolygószerte megáll, ezért végül hazaköltözni nem nagy fáradság. A versek hallgatnak arról, mi történt 1970 és 2004 között. Eltelik közel harmincöt év, amikor újból meglátjuk útján a szerzőt, Baliban, turistaként. Folyamatosan szakad az eső, de a belső fülek nyitottak az állatvilág hangjaira. Az utolsó ciklus számos darabjában szerepel madár, kutya vagy béka. Háttérben látunk csak embereket, rituálék végrehajtásakor figyeljük meg őket, de a tömegből nem bukkan fel ismerős arc. A távolság elfogadása mégis mély megalégedéssel teli, mivel a jellem egyesítéséhez vezetett. Kell a perspektíva, hogy életünk darabjait összerakhassuk. A megváltás költészete, amilyen Terebess Gábor Haiku a poggyászban kötete, bennünk fejlődik ki. Saját élményein át hív a költő, hogy vegyünk részt a földi dolgokban, és tőle tanuljuk meg azokat integrálni és felemelni. A szentség meglelhető a részletekben, bármely mozdulatunkban, de legelőször is lelki állapot:

Esőben rohansz
az úszómedencéig –
megmenekültél.

Az utolsó szó, „megmenekültél”, sok képre enged asszociálni. Ám e vers, és az egész könyv legnagyobb ajándéka, az emberlét öröme. A haiku csoda. Csak figyelniünk kell.

(Dányi Dániel fordítása)

Bakos Ferenc: Szatori egyes szám második személyre

Olvasói kulcs Terebess Gábor haiku költészetéhez

Napút, 2012. március - XIV. évfolyam 2. szám, 92-93. oldal

Az indiai jóga szerint tudatunk duálisan működik: belénk van plántálva egy, a természettől független felsőbbrendű én, ami, kimondva vagy kimondatlanul - értsd: megfogalmazott szavakkal vagy valamiképpen anélkül -, hosszabb-rövidebb szüneteket tartva - ámde állandóságát eme szünetekben is fenntartva -, bábáskodik a természetben egzisztáló - mondhatni: a világias - másik énünk felett.

Az előbbi fő ismérve az üresség - ha lélek-szerúségét próbálnánk jellemezni, akkor: egykedvű és mozdulatlan -, ugyanakkor omnipotent-nek „tudva magát” irányul a természetet érzékelő, mozgó-hullámzó lelkű, örömet-fájdalmat érző, vágyakozó, élvező, bánatos vagy boldog, éhes vagy épp jóllakott másika felé. Ha el is fogadja világias énünket „olyannak amilyen”, mintha ezüst etalonja lenne a jó és a rossz minéműségére, „nem átall” időnként felszólalni.

Ha fáj a torkunk és köhögünk, azt mondja: „el kéne már hagyni a pipázást”; ha másnaposan ébredünk: „bezzeg ha megálltál volna az első pohárnál”. (Szándékosan hozunk profán példát, s még fokozzuk egy képzelt banalitással:) „Kellett neked elcsábítani a Böbét - most aztán nyüszíthetsz, mint egy kutya!” E felsőbbrendű tudat (úgy is mondhatnánk: a kollektív tudattalan) részéről a megszólítás, mint látjuk, minden esetben tegező (soha nem magázó, pláne nem önöző) - vagyis: egyes szám második személyű. (Ráadásul, egyre-másra kölcsönzi a mi világias hangunkat, azon szólongat bennünket.)

És itt - komolyra sodorva e dolgozat fonalát - egy mentséget máris és mindenképp felhozhatunk e különös hanggal kapcsolatban: Terebess Gábor könyvét, a Haiku a poggyászbán-t olvasva olybá tűnik, hogy ez az omnipotent én a legfinomabb éteri humornak a kiapadhatatlan forrása is lehet, s ebbéli minőségében - nem oktatólag, hanem bensőségesen baráti - megnyilatkozva egyúttal a haiku-írás inspiráló hangja. Témája pedig, legalább is a szerző esetében - kimondva-kimondatlanul - a megvilágosodás, a szatori körül forog:

Tedd a Semmit! - / Majd a szatori után / leülhetsz.

Hajókürt sipít, / magaddal viszel mindent - / zen zenem nem marad.

Újjászületés? / Előző életedben / se hittél benne.

A franciaországi (1965-1969), japáni (1967), ausztráliai (1969-1970) és a Bali szigeti (2004) élmények, tapasztalások, meditációk jegyében született haiku versek többsége ezen, a költőre oly markánsan jellemző, hangon szól:

Hol a barikád / harmadik oldala? Rád- / szürkül a hajnal.

Felhevült könyved / szétnyílván hever a napon - / betakarhatnád.

Facipód nyomát / hóval lepi be a tél - / hogy találsz haza?

Szívdobbanásod / kíséri a fahal-dob, / pedig más üti.

Decemberi nyár - / a nők lába már lesült, / mire megjöttél.

Ittlétedről / egy jégmadár kacagása / mindent elárul.

Esőben rohansz / az úszómedencéig - / megmenekültél.

Formailag a versekről elmondható, hogy híven követik az 5-7-5-ös szótagú mintát, és ez nem hat merevnek, kivéve azt az egy-két esetet (mint például a „Hol a barikád”-nál), ahol a sorok-közi szóelválasztás - legalább is a recenzens számára - megtöri az egy-lehelet lendületet. A versvégi pontok hangsúlyozzák: itt zárt mondatokról van szó; az olvasói rezonálást azokon belül kell megejteni.

Mert, miként a puding próbája az evés, a haikué az olvasói rezonálás: megszólítja-e vajon őt is ez a - látszólag: költői magánügyként ható - tegezés? Az egzotikus tájak, frivol történések, különös élethelyzetek ellenére - vagy talán éppen azért - szinte természetes hangon kijelenthetjük: igen.

Hiszen ki nem szaladt már kinti úszómedencébe, vagy akár tó-folyó vizébe a nyilazó zápor elől, nyakig „megmenekülni”? Kit nem fogott még el sűrű havazásban az elhagyatottság érzése: léptei nyomával együtt ő maga is elvész a világban? Ámde, különös módon, még a sosem-látott kolostor hajnali sötét folyosóján csengőjét rázva rohanó bonc-ot is valamiképp a magunkénak érezzük.

És ahol a tegező hang kioltódik, és szünetel a dualitás, az talán már az emelkedettebb mentális fázisokra, a koncentrációra és a meditációra jellemző:

A szó bennszakadt - / a Mirabeau-híd alatt / megállt a Szajna.

Ajtót-ablakot / csapkodni nem tud a szél: / húzni tanulja.

Levelük éllel / a napnak: gumifák nem / vetnek árnyékot.

Vagy egyszerűen a világias én kontrollálatlan, kegyelmi állapotára:

Fekete-fehér film / színesre vált a szex- / jeleneteknél.
Apácák a bárban. / Eddig fürdőtrikóban / rejtőzködtek.
Hindu templomban / nők, férfiak, istenek - / szoknyás mindahány.

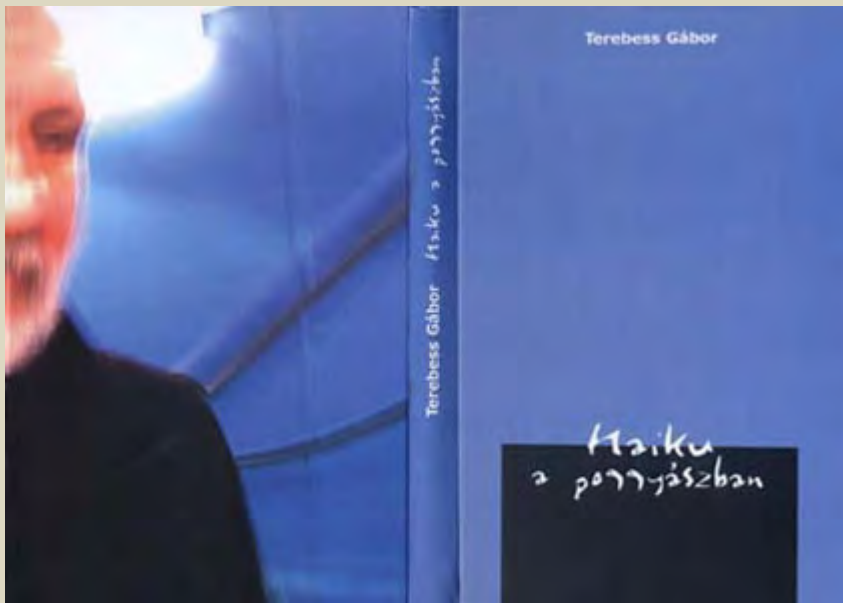
És hogy' állunk a megvilágosodással?

Nincs annál könnyebb, / mint megvilágosulni - / elhinni nehéz.

Vagyis a szatori - vagy ha úgy tetszik: a kozmikus tudat - átélése mindenki számára elérhető, csak észre kell vennünk - véljük kihallani a szerző biztatását, könyve olvastán. Melynek kettős mottóját eképpen is értelmezhetjük: A vérbeli utazónak csak láthatatlan poggyásza van, amit ha kicsomagol: haiku.

(Terebess Gábor: *Haiku a poggyászban*, artORIENT Kiadó, Budapest, 2005)

Bibliográfia

Terebess Gábor: *Haiku a poggyászban*
artOrient Kiadó, Budapest, 2005, 176 oldal, kötve

Japán, 1967 c. fejezetből 42 haiku megjelent a *C.E.T. Central European Time* folyóiratban,
2005/5-6. szám, május-június, 13-18. oldal

Ausztrália, 1969-1970 c. fejezetből 13 haiku megjelent a *Parnasszus* folyóiratban, X. évf., 3.
szám, 2004 ősz, 49-50. oldal

Tarnóc János: Embernek lenni (Terebess Gábor: Haiku a poggyászban) (Ford. Dányi Dániel),
Kilincs: nem kizárólag irodalmi folyóirat, 2006/1 szám, 73-75. oldal

Bakos Ferenc: *Szatori egyes szám második személyre*. Olvasói kulcs Terebess Gábor haikuköltészetéhez, *Napút*, 2012. március - XIV. évfolyam 2. szám, 92-93. oldal

Audió CD hangskönyv-kiadás (mp3: 41 perc)
Haiku a poggyászban (1965-2005)
Terebess Gábor négy haiku ciklusa
Galkó Balázs és Vallai Péter (1946-2012) előadásában
Zene: Szabó János (citera) és Sepp Viehauser (shakuhachi) improvizációk
Rendezte: Böjte József
Terebess Kiadó, 2006

DVD werkfilm-kiadás (44 perc)
Operatőr: Jankura Péter (1946-2009)

http://youtu.be/wD9ghz_ufhA

Haiku in the Luggage

by Gábor Terebess

Translated from the Hungarian by Jon Tarnoc

Editor Aaron Hunter

Cover photo from *Slitfilm* (2005) by Sándor Kardos

artOrient Press, Budapest, 2006, 208 p. Hardcover

Being human

Gabor Terebess: Haiku in the Luggage

by Jon Tarnoc

HLO (Hungarian literature in English on the internet), 11.16.2005

<https://web.archive.org/web/20061010121223/http://www.hlo.hu/object.0c4aae16-0402-4310-9472-7cbdda31dc64.ivy>

Gabor Terebess's haiku is a kind of Magical Mystery Tour, leading from a zen monastery through revolutionary Paris on to the land of Australia and the island of Bali.

*

Tandori Dezső (1938-2019) halálára:

**kettétépett lap
levél lehetne tőled
némaság helyett**